

„SZILÁNKOK” AZ ÁLLAM BELSŐ JOGI AKTUSAIÉRT FENNÁLLÓ NEMZETKÖZI JOGI FELELŐSSÉG KÖRÉBŐL*

Bodnár László
egyetemi tanár
Szegedi Tudományegyetem

Bevezetés helyett

Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága (NJB) 2001. július 26-án befejezte a mintegy négy évtizedes kodifikációs előkészületeit, és a James Crawford *special rapporteur* nevével jegyzett,¹ az állam(ok) nemzetközi jogi felelősségére vonatkozó szerződés tervezetét (a továbbiakban: Tervezet²) átadta az ENSZ Közgyűlésének.

A Közgyűlés (Kgy) évekre elhalasztotta a Tervezet aláírásra való megnyitását, mondván, a téma súlyára, várható fogadtatására tekintettel indokolt megismerni a tagállamok álláspontját. A Tervezet jelen állapotában tehát nem része a nemzetközi jog szerződéses szabályainak, de a nemzetközi bírói gyakorlatban nem ritkán hivatkoznak a Tervezet rendelkezéseire is. Nem véletlenül, hiszen a Tervezet ráépült a nemzetközi szokásjog már régóta elismert alapvető szabályaira, és valójában egyrésről finomította a szokásjogi szabályok dogmatikáját, másrésről pedig *strict* definíciókat ad a felelősségi (és nem mellesleg a felelősség alóli kimentési) elemek meghatározására. Különös értéke a Tervezetnek, hogy le kívánta zárni a több évtizedes tudományos (és persze gyakorlati) vitát azzal, hogy nem a vétkességi *versus* objektív felelősségi alakzattal operál, hanem explicit módon egy – mondhatni új – fogalomra mint a felelősséget megalapozó egyik alapvető elemre, nevezetesen a *betudhatóság* fogalmára építi fel a felelősség megállapíthatóságát.³ E szerint – egyebek között – betudhatónak kell tekinteni:

„1. Bármely állami szerv magatartását a nemzetközi jog szerint az adott állam cselekedetének kell tekinteni, függetlenül attól, törvényhozói, végrehajtói, bírói vagy bármely más feladatot lát-e el, és függetlenül az állami szervezeten belüli helyétől, valamint attól is, hogy az állam központi kormányzatának vagy területi egységének a szerve-e.

* A jelen cikkben foglaltak kizárólag a hagyományos nemzetközi jogi felelősségre vonatkoznak, s így a tanulmány – értelemszerűen – figyelmen kívül hagyja a *sui generis* jogrendszer képező EU-jog felelősségi szabályait.

1 Az NJB korábbi témafelelős előadói (*special rapporteurs*): F. V. Garcia Amador, R. Ago, R. Q. Quentin-Baxter, W. Riphagen, G. Arangio Ruiz és J. Barboza. Megjegyzem, hogy az NJB érdemi munkája 1961 után kezdődött el.

2 A Tervezet hivatalos angol nyelvű címe: Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001 (Forrás: A/CN.4 L. 602/Rev. I. 26. July 2001. A magyar nyelvű idézetek nem hivatalos magyar fordítások. Fordította: Nagy Boldizsár, in: Nagy Boldizsár – Jeney Petra (szerk.): Nemzetközi jogi olvasókönyv, Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 527–538.

3 A Tervezet 2. cikke az állam nemzetközi jogsértő cselekedetének alkotóelemeit így határozza meg: „A cselekvésből vagy mulasztásból álló magatartás az állam nemzetközi jogsértő cselekedetének minősül, ha:
a) a magatartás a nemzetközi jog szerint az államnak betudható, és
b) az állam valamely nemzetközi kötelezettségének megszegését valósítja meg.”

2. A szerv magában foglal bármely személyt vagy entitást, amelynek ez a státusa az állam belső jogában.”⁴

A Tervezet érdemei közül kiemelésre érdemes továbbá az a javaslat, miszerint dogmatikailag nem indokolt a nemzetközi jogsértés duális megközelítése, azaz a nemzetközi jogi deliktum és a nemzetközi büntett közötti disztinkció.⁵ Ez a „voks” a kodifikációs előkészítő munka legutolsó fázisáig fennállt, *pro* és *contra* érvek lezárását jelentette.⁶

Nagy Károly professzor úr az államok nemzetközi jogi felelősségének szenvedélyes kutatója volt, több mint egy tucat cikke, tanulmánya jelent meg e témakörben,⁷ és kutatásainak ’koronájaként’ „Az állam felelőssége a nemzetközi jog megsértése miatt” c. 1991-ben megjelent monográfiájában foglalta össze a nemzetközi jog tudományának és az NJB addigi munkájának eredményeit.⁸ Mindannyiunk őszinte sajnálatára már nem élhette meg a kodifikációs tervezet NJB általi lezárását, nem írhatta meg erre vonatkozó elméleti fejtegetéseit. Alig több mint három hónappal a Tervezet NJB általi elfogadását megelőzően, 2001. április elején elhunyt.

Miért „szilánkok”?

Az államok nemzetközi jogi felelősségének egyik legvitatottabb és nem utolsó sorban mind a nemzetközi jogi szabályozás mind a jogalkalmazás terén a legtöbb nehézséget okozó esete: az államok belső jogi aktusai miatt beálló nemzetközi jogi felelősség.⁹ Jóllehet, a belső jogi aktusok szélesebb körére kell gondolnunk,¹⁰ a Tervezet és az ahhoz kapcsolódó kommentár e felől nem hagy kétséget.¹¹ Mégis úgy vélem, hogy az állam legfontosabb belső jogi aktusa az állam jogalkotása, elsősorban törvényhozási aktusa.

A nagy kérdés az, hogy melyek azok a belső jogi jogalkotási aktusok, amelyek sértik a nemzetközi jog szabályait, illetve, hogy mi módon lehet az államo(k)át kényszeríteni a nemzetközi jogból fakadó kötelezettségek betartására, felelősségének, azok jogkövetkezményeinek a viselésére. Ami bizonyosan megállapítható, az csupán annyi, hogy a nemzetközi jog imperatív (az ún. nemzetközi jogi *ius cogens* jellegű) szabályainak a megsértése esetén az állam helytállási kötelezettsége és az erre vonatkozó *erga omnes* felelősség alapján (elvileg) bármely állam által kikényszeríthető.¹² Így például, ha bármely állam bármilyen indokból okkupálni

4 Vö. Tervezet 4. cikk.

5 Nagy Károly – az NJB kodifikációs munkájának akkori állása szerint – még 1999-ben megjelent tankönyvében is vizsgálta a nemzetközi deliktum és a nemzetközi büntett fogalmát, egymáshoz való viszonyát. Vö. NAGY Károly: *Nemzetközi jog*. Püski, Budapest, 1999, 518.

6 Lásd a Tervezet 2. cikkét.

7 Nagy Károly publikációinak teljes listáját lásd: *In memoriam Nagy Károly*. Acta Jur. et Pol. Szeged, 2002, Tomus LXI, 431–433.

8 Lásd NAGY Károly: *Az állam felelőssége a nemzetközi jog megsértése miatt*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991, 250.

9 A Tervezet kommentárja is elsősorban a szóba jöhető belső jogi aktusokra koncentrál; vö. Report of the International Law Commission on the work of its fifty-third session.

10 Lásd a Tervezet 4–11. cikkeit.

11 Vö. Tervezet 4. cikk és kommentár.

12 Az *erga omnes* és a *ius cogens* egymáshoz való viszonyáról részletesen lásd: KOVÁCS Péter: *A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában*. PPKÉ JÁK, Budapest, 2010, 110–119.

akarná a nyílt tenger egy részét (mert erre törvényt alkotott szabályos, alkotmányos törvényhozási szabályok betartásával), akkor is beállna az állam nemzetközi jogi felelőssége, és akár kényszer alkalmazásával is – a belső jogi törvénytől függetlenül – az okkupációt felszámolnák és az államot az ezzel esetlegesen okozott kár megtérítésére is köteleznék.

Vannak persze gyenge láncszemei az imperatív normákkal ellentétes belső jogi jogalkotási aktus miatti felelősség, és ennek jogkövetkezmenyei érvényesít(het)őségének. (Gondoljunk csak az erőszak alkalmazásának jogi bonyodalmaira!) Az ilyen típusú jogsértések miatt beálló, a nemzetközi jogon alapuló állami felelősség s nem utolsó sorban ennek jogkövetkezmenyei érvényesítése szinte fehér hollónak számít a tényleges gyakorlatban és érzékelhetően elsősorban a békeszerződésekben manifesztálódnak. A nemzetközi bírászkodás esetjoga ugyanis jellemzően nem a belső jogi jogalkotás miatti állami felelősségre vonatkozó jogviták judikatúrája, hanem a nemzetközi jog szabályainak más módon való megsértése. Csupán kiragadva néhány – különböző nemzetközi bíróságok által tárgyalat - kvázi precedens értékű ügyet: Lotus ügy,¹³ Teheráni túsügy,¹⁴ Nottebohm ügy,¹⁵ Palmas szigetek hovatarozásának ügye,¹⁶ a Pázmány Péter Tudományegyetem ügye¹⁷ s nem utolsó sorban a Chorzow-gyár ügye.¹⁸

Így nem véletlen, hogy mind a kodifikáció első lépései, mind a modern joggyakorlat a belső jogi jogalkotás miatti nemzetközi jogi felelősséget a külföldieknek okozott károkért való felelősség tekintetében vizsgálja. Így például a Nemzetek Szövetsége (NSZ) kezdeményezésére 1930-ban Hágába összehívott Kodifikációs Konferencia egyik témája kifejezetten erre fókuszált. Egy tervezetet elfogadtak ugyan, de a hatályba lépéshez szükséges támogatást elenyésző számban vállalták az államok, így az nem válhatott hatályos szerződéssé.

A külföldieknek okozott károkért fennálló állami felelősség intézménye csak a 20. század második felében került a nemzetközi jogi felelősség fókuszába, amikor is a nemzetközi gazdaság globalizálódott, a külföldi (magán)tőke államok egyre növekvő tucataiban jelent meg. Ezek védelmére – hogy tudniillik belső jogi aktussal, a nemzetközi joggal ellentétesen – ne lehessen megfosztani tulajdonától a külföldi beruházót/befektetőt, százszámra születtek kétoldalú beruházás-védelmi egyezmények (BIT), és például Magyarországnak is jelenleg közel négy tucat ilyen egyezménye hatályos.¹⁹ Ezen egyezmények ti-

13 Állandó Nemzetközi Bíróság: Franciaország v. Törökország; The Case of the S.S. „Lotus” (France v. Turkey), Judgment No. 9, 7 September 1927; S.S. Lotus (Fr. v. Turk.), 1927 P.C. I. J. (ser. A) No. (Sept. 7).

14 Nemzetközi Bíróság: Amerikai Egyesült Államok v. Irán; Case concerning United States diplomatic and consular staff in Tehran (United States of America v. Iran) 1980 I.C.J. 3 (May 24).

15 Nemzetközi Bíróság: Lichtenstein v. Guatemala; Nottebohm case (Preliminary Objection), Judgment of November 18th, 1953: I.C.J. Reports 1953, P. III., April 6, 1955.

16 Állandó Nemzetközi Választott Bíróság: Hollandia v. Egyesült Államok; Island of Palmas Case, (Scott, Hague Court Reports 2d 83 (1932), (Per. Ct. Arb. 1928), 2 U.N. Rep. Intl. Arb. Awards 829).

17 Appeal from a Judgment of Hungero-Czechoslovak Mixed Arbitral Tribunal (Czechoslov. V. Hung.), 1933 P.C.I. J. (ser. A/B) No. 61 (Dec. 15), Judgment No. 25.; 15 December 1933, Állandó Nemzetközi Bíróság – Csehszlovákia v. Magyarország; Appeals from Certain Judgments of Hungaro-Czechoslovak Mixed Arbitral Tribunal (Czechoslov. v. Hung.), 1933 P.C.I. J. (ser. A/B) No. 56 (Order of May 12) (A Pázmány Péter Tudományegyetem ügye.)

18 Állandó Nemzetközi Bíróság – Németország v. Lengyelország; Case Concerning the Factory at Chorzów (Claim for Indemnity), (Germ. V. Pol.), 1927 P.C.I. J. (ser. A) No. 9 (July 26), Judgment No. 8 26 July 1927.

19 Csupán néhány példát kiragadva: (kihirdetve: Ciprus: 33/1990. (VIII. 30.) Korm. r.; Egyesült Királyság: 5/1988. (II. 12.) MT r.; Német Szövetségi Köztársaság: 1988. évi 5. sz. tvr.; Ukrajna: 104/1996. (XI. 26.) OGY hat.; Vietnam: 1996. évi CIII. tv.

pikusan megjelenő sajátos, mondhatni „közös” legfontosabb rendelkezései közül külön is kiemelendő két fő elem.

- a) A „beruházás” fogalmát explicit módon is igen tágan értelmezik.²⁰
- b) Az esetleges jogvita belső jogi rendezésének sikertelensége esetére nemzetközi (jellemzően választott) bíróság joghatóságát kötik ki.²¹

A kétoldalú beruházás-védelmi egyezményeken túllépve 1965-ben multilaterális szerződéssel elfogadták a washington-i székhelyű, a beruházási jogviták rendezésére szolgáló nemzetközi központot (ICSID) létrehozó szerződést.²²

A „szilánkok” egyik apropója éppen az ICSID eljárás. Nem általában, hanem azért, mert – a hazai médiában sláger témaként tucat számra megjelent írások jóvoltából – a leginkább ismertté vált ún. Ferihegy 2. B ügy végére az egyik ICSID eljárásban került pont.²³ A „szilánkok” másik apropója, hogy a valóban ritkaságszámba menő esetre is találunk példát arra, hogy a belső jogi jogalkotás nem a külföldieknek okozott károkért való nemzetközi jogi felelősségről szól, hanem a nemzetközi jog valamely alapvető *ius cogens* jellegű szabályával ellentétes normát tartalmaz. Ennek megfelelően más lesz/lett a nemzetközi jogba ütköző belső jogi jogalkotás jogkövetkezménye is. Ez a ritkaságszámba menő eset a Dél-Afrikai Köztársaság (DAK) 1983. évi alkotmánya, amely alkotmányos rangra emelte a DAK-on belüli *apartheid*-et. A továbbiakban e két „szilánk” történetét foglalom össze.

„Szilánk” 1

Ez a „szilánk” nem arról szól, hogy kivételes eset lenne az állam által a külföldinek (természetes és/vagy jogi személynek) belső jogi aktussal okozott károkért való helytállási kötelezettség azaz a károkozó állam nemzetközi jogi felelőssége. Az alábbiakban – mondhatni távirati stílusban – bemutatott jogeset „szilánk” értékét az adja meg, hogy a(z) (akkor még) Magyar Köztársaságot milyen ügyben, milyen címen kötelezte egy nemzet-

20 Így például a Magyar-Ciprusi BIT 1. cikk 1. pontja szerint „a „beruházások” kifejezés magában foglal mindenfajta vagyoni értéket, amely a társaságokban és vegyesvállalatokban való részvétellel kapcsolatos, különösen, de nem kizárólag:

- a) ingó és ingatlan dolgok tulajdonát, valamint minden egyéb vagyoni értékre vonatkozó tulajdonjogot;
- b) részvényeken, kötvényeken és más, társaságokban való érdekeltségen alapuló jogokat;
- c) pénzre szóló követelést, *good-will*-t és egyéb vagyoni értéket, valamint bármilyen gazdasági értékkel bíró szolgáltatást;
- d) szellemi tulajdonjogot, technikai eljárásokat és *know-how*-t”.

21 A már hivatkozott Magyar-Ciprusi BIT 7. cikk szerint: „1. Bármely Szerződő Fél és a másik Szerződő Fél beruházója között a beruházást érintő tulajdonkorlátozással kapcsolatos minden vitát a vitában álló felek lehetőség szerint békés úton rendeznek.

2. Amennyiben az ilyen vitákat nem sikerült rendezni attól az időponttól számított hat hónapon belül, amikor az egyik fél a vita békés rendezését kérte, az a beruházó kérésére az alábbiak egyikéhez terjeszthető:

- a) a Stockholmi Kereskedelmi Kamara Választottbírósági Intézete;
- b) a Párizsi Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Választottbírósága;
- c) a Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja, abban az esetben, ha mindkét szerződő fél tagja az Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló 1965. március 18-i Egyezménynek.”

22 Lásd: 1987. évi 27. törvényerejű rendelet „az Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló, Washingtonban, 1965. március 18-án kelt Egyezmény”

23 ICSID Case No. ARB/03/16

közi választott bíróság a belső jogi jogalkotásán (miniszteri rendeleten illetve törvényt módosításon) alapuló s ezzel a külföldi befektetőknek okozott kár megtérítésére.²⁴ Az ügy a hatalmas médiaérdeklődést kiváltó, a Ferihegy 2. B néven elhíresült, a magyar állam ellen a befektetők által az ICSID választott bírósága előtt indított per.²⁵

A tényállás röviden.

A Magyar Köztársaság tendert írt ki a Ferihegy 2. B utas-terminál megépítésére és a 2. A terminál korszerűsítésére. A tendert a kanadai honosságú (kanadai-magyar tulajdonú) Airport Development Corporation Ltd. (ADC) nyerte, amely céggel a magyar állam 1997-ben szerződést kötött a megvalósításra. Az ADC még a szerződéskötések napján (1997. február 27.) átruházta jogait a Cipruson 2 (két) nappal korábban bejegyzett (s ily módon ciprusi honosságú) leányvállalataira. Ennek keretében alakult meg a repülőtér üzemeltetésére az ADC Affiliate Limited és az ADC and ADMC Management Limited nevű két társaság. Mellőzve e helyütt a tőke (ideértve a hitel illetve hitelgarancia) részesedést, alaptétel volt, hogy a befektetők/üzemeltetők tőkéje annak a reális profitjával 12 év alatt térülhet meg, azaz, a szerződések időbeli hatálya legalább 12 évre szolt.²⁶

A magyar állam azonban – különböző ürügyekkel – 2001. decemberében olyan jogszabályokat alkotott, amelyek – egyebek között – a reptér üzemeltetését kizárólag magyar társaságnak engedélyezi,²⁷ s ennek érdekében már 2001 őszén megalapította a 100 %-ban magyar tulajdonú Budapest Airport (BA) néven ismert gazdasági társaságot. A kisajátításra és/vagy államosításra klasszikus definíció szerint nem került sor (a befektető cégek nem kerültek állami tulajdonba), de a befektető/üzemeltető társaságokat abszolút mértékben ellehetlenítették, s ezáltal olyan helyzetbe hozták, mintha tulajdonukat ténylegesen elvonták volna (*expropriation*).²⁸

A kétoldalú magyar-ciprusi BIT szerinti sikertelen kártalanítási/kártérítési egyeztetéseket követően a fentebb említett cégek az ICSID eljárás szabályai szerint keresetet nyújtottak be a Magyar Köztársaság ellen,²⁹ s a jogvita (kártalanítás/kártérítés) eldöntésével az eljáró választott-bírósági panel – a diszkontált *cash flow* számítás alapul vételével mindösszesen 55 426 973 + 20 773 027 USD megfizetésére és a perköltség viselésére kötelezte a magyar államot³⁰ (amit az állam határidőben megfizetett így az esetleges késedelmi kamat fizetési kötelezettségét elkerülte).

24 Lásd: 45/2001 (XII. 20) számú KöViM rendelet és a 2001. évi CIX. törvénynek a 2001. december 18-i módosítását.

25 A peres felek: ADC Affiliate Limited and ADC & ADMC Management Limited (Claimants) v. The Republic of Hungary Respondent.

26 Ezek részletes szabályait mindösszesen 10 további szerződésben részletezték, ezeket lásd: az ICSID ítélet (Award of the Tribunal) 123. pontjában

27 Lásd: 24. jegyzet.

28 Erre a jelenségre mint a *de iure* államosítással/kisajátítással azonos értékű aktusra tekintettel marasztalta az Egyesült Államok – Irán igények döntőbírósága előtt folyó ügyben az eljáró döntőbíróság Iránt: „Az állami intézkedések olyan mértékben érinthetik a tulajdonjogokat, hogy annak következtében ezek a jogok annyira haszontalanná válhatnak, hogy azokat még akkor is kisajátítottnak kell tekinteni, ha az állam kisajátításukat nem is ismeri be, és a tulajdonjog formálisan az eredeti tulajdonosnál is marad.” A magyar nyelvű idézet Jeney Petra nem hivatalos fordítása, az idézet szövegét és forrásait lásd: Malcolm N. SHAW: *Nemzetközi jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 505.

29 Lásd: Magyar-Ciprusi BIT 7. cikk 2. c.

30 Lásd: ICSID ítélet 543. pont.

„Szilánk” 2

Ez egy igazi „szilánk”, mert arra korábban nem volt példa, hogy valamely állam belső jogi aktusa (esetünkben egy állam alkotmányjogi rendelkezése) miatt valamely nemzetközi fórum – esetünkben az ENSZ Biztonsági Tanácsa (BT) szankció gyanánt semmissé nyilvánítson egy, az állam belső joga szerint legitim törvényhozási aktust. Erre azonban sor került 1984-ben, amikor a BT határozatában nyilvánította semmissé a DAK új alkotmányát, amely alkotmányi rangra emelte az *apartheid* társadalmi-politikai berendezkedést.³¹

Megjegyzem: Az ENSZ fórumai már ezt megelőzően is felléptek a DAK *apartheid* intézkedései ellen de a DAK 1983. évi „új alkotmánya” végképp „kiverte a biztosítékot” is. Annál inkább, mert a DAK már ezt megelőzően is mondhatni folyamatosan szembement nemzetközi jogi kötelezettségeivel, s a Nemzetközi Bíróság mind ítélkező hatáskörében, mind tanácsadó véleményében állásfoglalásra kényszerült a DAK tevékenységével kapcsolatban.³² A DAK „új alkotmányának” elfogadása előtt az ENSZ szervei (elsősorban a Közgyűlés) határozatokban ítélték el a nagy többségű, nem fehér lakosság szegregációját, hátrányos megkülönböztetését, majd az ún. bantuszánokba kényszerítését.³³ Ezt a politikát koronázta (volna) meg a DAK 1983. november 2-án elfogadott „új alkotmánya”, amely szentesítette a DAK *apartheid* állam jellegét.³⁴

A BT 554 (1984) augusztus 17-i határozata, hivatkozva a 473 (1980) sz. korábbi határozatára, valamint a Közgyűlés 1983. november 15-i 38/11. sz. határozatára és más releváns határozatokra, amelyek követelték a fekete lakosság elnyomásának és az *apartheid*-nek a felszámolását, valamint békés megoldás keresését, amely összhangban áll az ENSZ Alapokmányával és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával, és előírta azok betartását.³⁵ A BT határozata egyebek között arra is kitér, hogy az ún. „új alkotmány” elfogadása maga is érvénytelen volt, mivel kizárólag a fehér lakosság elektorai szavazhattak erről, melynek eredményeként a DAK-ot kizárólag „fehérek államává” kívánták tenni.³⁶

A határozat 1. pontjában leszögezi a BT, hogy az ún. „új alkotmány” ellentétes az ENSZ Alapokmányával és az 1983. november 2-i referendum nem bír érvénnyel a továbbiakban, valamint, hogy az „új alkotmány” további feszültségeket generálna egy *apar-*

31 Lásd: a Biztonsági Tanács (BT) 554 (1984) of 17 August 1984 határozata.

32 Vö. a Bíróság ítélete Etiópia c. Dél-afrikai Unió, Libéria c. Dél-afrikai Unió ügyekben. Az ügyek részleteit lásd: LAMM Vanda: *A Nemzetközi Bíróság ítéletei és tanácsadó véleményei 1945-1993*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995, 139–153. Tanácsadó vélemény: Dél-Afrikának a Biztonsági Tanács határozatával ellentétesen fenntartott namíbiai jelenlétének jogi következményei, *ibid.* 472–482.

33 A BT fentebb hivatkozott határozata – egyebek között – a bantuszán szisztémáról való tárgyalás lehetőségét is elutasította (3. pont). A bantuszán szisztémáról részletesebben lásd: KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. 2. átdolgozott, bővített kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2011, 182–183.

34 BT határozat 1. pont.

35 A már hivatkozott BT határozat: „The Security Council, Recalling its resolution 473 (1980) and General Assembly resolution 38/11 of 15 November 1983, as well as other relevant United Nations resolutions calling upon the authorities in South Africa to abandon *apartheid*, end oppression and repression of the black majority and seek a peaceful, just and lasting solution in accordance with the principles of the Charter of the United Nations and the Universal Declaration of Human Rights” (BT határozat preambulum első bekezdés)

36 “Convinced that the so-called ‘new constitution’ endorsed on 2 November 1983 by the exclusively white electorate in South Africa would continue the process of denationalization of the indigenous African majority, depriving it of all fundamental rights, and further entrench *apartheid*, transforming South Africa into a country for ‘whites only.’ BT határozat preambulum második bekezdés; saját kiemelés, B. L.

theid DAK-ban. A BT határozat 2. pontja mondja ki a témánk szempontjából legfontosabb verdiktet, miszerint: „Strongly rejects and declares as null and void the so-called ‘new constitution’ and the ‘elections’ to be organized in the current month of August”. S talán nem felesleges megemlíteni a határozat 3. pontját sem, amely elveti a bantuszánok rendszeréről és az ún. „új alkotmányról” való „tárgyalásos rendezést”. A kép teljességéhez tartozik, hogy a BT alig több mint két hónap elteltével újabb határozatában – egyebek között – leszögezte, hogy az *apartheid* az emberiség elleni bűntett, követelte a politikai foglyok feltétel nélküli szabadon bocsátását, a többségi lakosság önrendelkezési jogának elismerését, megállapítva, hogy az ennek érdekében folyó harc legitim.³⁷

A két „szilánk” rövid összegezeként megállapítható, hogy az államok belső jogi aktusai (főként jogalkotása) miatt beálló nemzetközi jogi felelősség elsősorban a külföldieknek okozott károkért való (kártérítési/kártalanítási) felelősségben manifesztálódik, s kivételesen fordul elő, hogy valamely állam jogalkotási aktusa miatt a nemzetközi jogi felelősség megállapítására valamely nem kártérítésben megnyilvánuló szankció alkalmazásával (esetünkben a belső jogi jogalkotás semmissé nyilvánításával) kerüljön sor.

37 “Reaffirming the legitimacy of the struggle of the oppressed people of South Africa for the full exercise of the right to self-determination and the establishment of a non-racial democratic society in an unfragmented South Africa.” A Biztonsági Tanács 556. számú 1984. okt. 23-i határozata, preambulum 7. bekezdés; saját kiemelésem, B. L.